

Джерела та література

1. Брайчевська О. А. Україна у зовнішній політиці королівства Норвегія (2014–2019 рр.) Актуальні проблеми міжнародних відносин та міжнародного права, 2020. С. 184–189.
2. Лопушинський І. П. Мовна політика Королівства Норвегія: актуальність для України. *Теорія та практика державного управління і місцевого самоврядування*. 2020. № 1. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ttpdu_2020_1_21
3. Норвегія розпочинає перші великі інвестиційні проекти в Україні в одному з найбільш перспективних секторів української економіки. Міністерство закордонних справ України. 29 червня 2018 р. URL: <https://norway.mfa.gov.ua/news/65992-norvegija-rozpochinaje-pershi-veliki-investicijni-projekti-v-ukrajini-v-odnomu-z-najbilysh-perspektivnih-sektoriv-ukrajinsykoji-jekonomiki>
4. Норвегія поділяє основні цілі ініціативи Президента України щодо створення Кримської платформи. *Посольство України в Королівстві Норвегія*. URL: <https://norway.mfa.gov.ua/news/norvegiya-podilyaye-osnovni-cili-iniciativi-prezidenta-ukrayini-shchodo-stvorennya-krimskoyi-platfomi?v=6033af244c8bc>

Лендел Михайло

Ужгородський національний університет

ПОЗИЦІЯ ВАТИКАНУ ЩОДО РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ (2022–2024)

Ключові слова: Ватикан, Папа Римський, Росія, Україна, війна.

Keywords: Vatican City, Pope, Russia, Ukraine, war.

У знаменитій статті відомого соціолога і публіциста Данієля Белла «Повернення сакрального? Аргументи щодо майбутнього релігії» автор зазначав, що більшість дослідників XVIII і XIX ст. вважали, що у XX ст. релігія повністю щезне [7, р. 419]. На зламі XIX–XX ст. багато хто з соціологів вважав, що релігія існуватиме не довше, ніж до початку XXI ст. У середині XX ст. автори були більш прихильної думки щодо релігії [6, с. 11].

На сучасному ж етапі релігія відіграє помітну роль, звісно, не таку, як у добу середньовіччя, але все ж. Релігія тою чи тою мірою наявна в кожному збройному конфлікті. Російсько-українська війна не стала винятком. Незважаючи на те, що дехто вважає цю війну виключно за території, на нашу думку, Росія має на меті повністю знищити український етнос. Водночас ми зобов'язані погодитися з Пітером Мандавілем і Айденом Х'юстоном, що «конфлікт в Україні – це не лише питання жорстокого насильства, а й конфлікт із глибоко вкоріненим релігійним значенням» [9]. Питання релігії в контексті російсько-української війни є надзвичайно широким, тому в цьому дослідженні зосередимо увагу на позицію Апостольської столиці – Ватикану стосовно цієї війни. Хронологічно обмежимося періодом з 24 лютого 2022 р. до кінця 2024 р.

За час повномасштабного вторгнення Папа Римський Франциск неодноразово висловлювався щодо російсько-української війни. Він закликав припинити вогонь, спілкувався з українськими біженцями, і навіть, порушуючи протокол, відвідував російське посольство у Ватикані. Напередодні католицького Велико-

дня, 15 квітня 2022 р., у Колізеї відбулася хресна хода. За ідеєю понтифіка, хрест мали нести українка і росіянка як своєрідний акт примирення. Не дивно, що ідея зіткнулася з бурхливим обуренням у суспільстві серед вірян, а також українських дипломатів [2].

Не оминув увагою Франциск і вбивство доньки кремлівського ідеолога Олександра Дугіна – Дарії, назвавши її «невинною жертвою війни». Посол України у Ватикані Андрій Юраш заявив, що розчарований словами понтифіка. 30 серпня 2022 р. Ватикан відреагував на критику Папи Римського через його слова про вбивство дочки російського пропагандиста Дугіна. Там наголосили, що слова Папи треба трактувати як голос цінностей, а не політичну позицію [1]. Водночас 30 серпня Папа Римський офіційно визнав росію ініціатором війни: «що стосується широкомасштабної війни в Україні, ініційованої Російською Федерацією, – підсумовується комюніке Святого Престолу, – виступи Святішого Отця Франциска є чіткими та недвозначними, засуджуючи її як морально несправедливу, неприйнятну, варварську, безглузду, огидну та святотатську» [11].

Найбільше запитань викликають слова Папи Римського 25 серпня 2022 р., які він сказав у відеозверненні до російської молоді: «Ви – нащадки великої Росії: великої Росії святих, правителів, великої Росії Петра I, Катерини II, тієї імперії – великої, освіченої [країни – *прим. авт.*], великої культури та великої людяності. Ніколи не відмовляйтеся від цієї спадщини». Що не дивно, таке висловлювання викликало невдоволення у офіційних українських представників. Речник відомства МЗС Олег Ніколенко заявив, що саме через таку імперіалістичну пропаганду Росія і виправдовує вбивства невинних українців. 4 вересня Франциск заявив, що його слова до російської молоді про «велику Росію» були невдало сформульовані. Понтифік не мав на меті виправдовувати імперіалізм. За його словами, головним наміром було нагадування молодим росіянам про велику культурну спадщину, а не політичну [1]. На наш погляд, це одне й те саме, адже століттями спочатку російська імперська, а згодом російська радянська влада намагалася знищити нашу ідентичність, за допомогою культурної асиміляції також.

У березні 2024 р. Папа Римський Франциск заявив, що в конфлікті в Україні сторона, яка програє, повинна знайти в собі хоробрість визнати це і погодитися на перемовини. В інтерв'ю швейцарській телерадіокомпанії він заявив, що той, хто думає про людей, повинен мати сміливість підняти «білий прапор». «Коли ви бачите, що зазнали поразки, що справи йдуть не дуже добре, вам потрібно мати сміливість вести переговори» – сказав Франциск, додавши, що вони мають відбуватися за допомогою третіх сторін [3]. Президент Зеленський розкритикував слова понтифіка. Він наголосив, що Франциск десь там займається віртуальним посередництвом між тим, хто хоче жити, і тим, кого хочуть знищити [6].

У грудні 2024 р., підносячи свої молитви до «Пресвятої Богородиці» про «довгоочікуваний мир для українського народу і російського народу», Папа Римський мовив: «Вони ж брати, двоюрідні брати. Хай порозуміються! Війна – це завжди поразка. Мир всьому світу!» [8]. Проте не варто тлумачити суперечливі заяви Папи Франциска щодо російсько-української війни як позицію Вати-

кану, адже в переважній більшості вони були ініціативною особисто понтифіка. Навіть тоді, коли в нього був підготований текст на папері, він міг від нього відійти і говорити своє (як це було, до прикладу, з Катериною II і Петром I у відозверненні до російської молоді).

Утім Франциск також неодноразово у своїх заявах підтримував Україну і українців. У червні 2022 р. під час розмови з єзуїтським медіа *Civiltà Cattolica* Папа Франциск відзначив героїзм українців: «От що нас зачіпає: бачити такий героїзм. Хотів би наголосити: героїзм українського народу. Те, що відбувається перед нашими очима, – це ситуація світової війни. Глобальні інтереси, продаж зброї та захоплення територій – від усього цього страждає героїчний народ» [4].

Безумовно, роль Папи у зовнішній політиці Ватикану є визначальною, проте католицька церква – це величезна спільнота вірян, які мають різні погляди на міжнародну ситуацію. Наведемо кілька прикладів.

Позиція Державного секретаріату, яка висловлювалася кардиналом П'єтро Пароліном та міністром закордонних справ Полом Річардом Галлахером, є проукраїнською. На думку міністра закордонних справ, саме Росія не створює необхідних умов для завершення війни. Справедливий мир означає, що «Росія повинна піти з усіх територій в Україні». Або, як Галлахер висловлюється більш чітко: «Ми продовжуємо підтримувати територіальну цілісність України. Ми не схвалюємо зміну кордонів країн силою. [...] Водночас ми також визнаємо право України на будь-які кроки, які зроблять можливим досягнення угоди про справедливий мир, в тому числі щодо її територій. Але це не те, що ми можемо нав'язати чи вимагати від України. Якщо Україна та її уряд захочуть це зробити, це повністю на їхній розсуд» [10].

Хоч відкритої підтримки Росії у Ватикані немає, проте, якщо вчитатися в статті деяких церковних діячів, то можна помітити наративи, які в Україні багатьо хто б розцінив як проросійську позицію.

Як приклад такої позиції наведемо декілька тез Антоніо Менніні, який був апостольським нунцієм у Москві впродовж 2002–2010 рр. Він вважає, що якщо Росія б не напала на територію України у лютому 2022 р., то з великою імовірністю Україна би вступила в НАТО, тому «будь-яка військова дія проти України – давньої «Малоросії» – викликала б сильну прихильну реакцію з боку країн-учасників Атлантичного пакту» [4]. Також він був проти того, що в Україні закривають церкви московського патріархату, і що «Українська влада без розбору звинувачує їх [священників МП – прим. авт.] у «проросійськості» або шпигунстві на користь Росії» [4]. Загалом, аби зрозуміти позицію Ватикану щодо російсько-української війни, необхідно звернути увагу на той факт, що Папа Франциск є єзуїтом, а єзуїти хочуть збільшити базу підтримки через євангелізацію і відносини з державами на Сході, зокрема і з Росією.

Отже, з вищенаведеного можна зробити висновок, що позиція Ватикану щодо російсько-української війни є неоднозначною. З одного боку – Папа Римський Франциск, який у своїх висловлюваннях займає, на наш погляд, нейтральну позицію. Він пояснює, що перебуває разом з українцями, але водночас не хоче говорити: «я проти росіян», тому деякі висловлювання є неприйнятними для української сторони. Інші офіційні особи Ватикану також неоднозначні у своїх

намірах і думках, адже дехто відкрито підтримує Україну, вважає, що в цій війні винна виключно росія, натомість інша когорта людей займає нейтральні позиції. Очевидно одне: не дивно, що існують різні погляди на ситуацію, адже Ватикан – це велике об'єднання людей з різними світоглядами. Проте українцям варто підходити до їхніх висловлювань обережно, аби не втратити добрі дипломатичні відносини, адже, по-перше, Ватикан може допомогти у поверненні додому українських дітей, а по-друге, стати посередником у російсько-українських перемовинах.

Джерела та література

1. Богданюк О. Папа Римський розповів, хто зацікавлений у війні в Україні. *Суспільне новини*. 24 вересня 2023 р. URL: <https://suspilne.media/579319-papa-rimskij-rozpoviv-hto-zacikavlenij-u-vijni-v-ukraini/>
2. Галкін Л. Великодня хресна хода: чому у Ватикані поспішили мирити українців з агресором. *Суспільне культура*. 18 квітня 2022 р. URL: <https://suspilne.media/amp/culture/229851-velikodna-hresna-hoda-comu-u-vatikani-pospisili-miriti-ukrainciv-z-agresorom/>
3. Гірник К. Папа Римський заявив, що Україні час «викинути білий прапор» і почати переговори з РФ. *УНІАН*. 09 березня 2024 р. URL: <https://www.unian.ua/world/papa-rimskiy-zayaviv-shcho-ukrajini-chas-vikinuti-bilyy-prapor-i-pochati-peregovori-z-rf-12568383.html>
4. Ерман Г. Чому папа Франциск робить суперечливі заяви про війну Росії проти України. *BBC News Україна*. 1 жовтня 2023 р. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/articles/c88eqvlgjqjo>
5. Єленський В. Велике повернення: релігія у глобальній політиці і міжнародних відносинах кінця XX – початку XXI ст. Львів: УКУ, 2013. 496 с.
6. Президент відреагував на заяву папи Римського про «білий прапор». *Радіо Свобода*. 10 березня 2024 р. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-zelenskyu-viyna-bilyy-prapor-papa-rymskyu/32856004.html>
7. Bell D. The Return of the Sacred? The Argument on the Future of Religion. *The British Journal of Sociology*. 1977. Vol. 28, № 4. P. 419–449. URL: <https://www.jstor.org/stable/pdf/3823029.pdf>
8. Bordoni L. Pope Francis pleads for peace in the world. *Vatican News*. 15 December 2024. URL: <https://www.vaticannews.va/en/pope/news/2024-12/pope-francis-appeal-peace-holy-land-mediterranean-ukraine-russia.html>
9. Houston A., Mandaville P. The Role of Religion in Russia's War on Ukraine. *United States Institute of Peace*. 03 березня 2022 р. URL: <https://www.usip.org/publications/2022/03/role-religion-russias-war-ukraine>
10. Magister S. Sulla guerra in Ucraina il Vaticano parla due linguaggi opposti. Eccoli a confronto. *Diakonos*. 30 квітня 2024 р. URL: <https://www.diakonos.be/sulla-guerra-in-ucraina-il-vaticano-parla-due-linguaggi-opposti-eccoli-a-confronto/>
11. Ukraine, the Holy See: Pope defends life rather than taking political positions. *Vatican News*. 30 August 2022. URL: <https://www.vaticannews.va/en/vatican-city/news/2022-08/ukraine-the-holy-see-pope-defends-life.html>